

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА**

СЛЮСАРЧУК ХРИСТИНА РОСТИСЛАВІВНА

УДК 343. 14

**СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу та криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
ПАВЛИШИН Андрій Андрійович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
ШУМИЛО Микола Єгорович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри правосуддя;

кандидат юридичних наук
КРУШИНСЬКИЙ Сергій Антонович,
Хмельницький університет управління та права,
декан юридичного факультету

Захист відбудеться 26 жовтня 2017 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.35.051.03 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14, зал засідань юридичного факультету, ауд. № 409.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розіслано 20 вересня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.О. Семків

Підписано до друку 23.08.2017 р. Формат 60x84/16
Обсяг 0,9 авт. арк.

Тираж 100 прим. Папір офсетний.

Друк: ФОП Кундельська В.О.
79037, м. Львів, вул. Студинського, 4.
Виписка з ЄДР серія АА № 543619 від 22.10.2007 р.
Тел.: 096 270 62 87; 050 227 91 39.
e-mail: genaprint@gmail.com

knowledge has been researched. Analyzing the norms of the legislation and views of scientists, the author affords own vision of the possible existence of prospective (likelihood) knowledge in criminal proceeding and aver that in criminal proceeding the standards of proof fix the moments of appearance of probable, prospective (likelihood) and reliable knowledge of the circumstances of the criminal proceeding.

Based on the analysis of scientific views about the ways of forming reliability of knowledge (reliable knowledge) in criminal proceeding, the author concludes that in criminal proceeding should be distinguished such concepts as «credibility in evidence» and «reliability of the circumstance» of the criminal proceeding, because, proof of the circumstance of the criminal proceeding «with certainty» («with reliability») involves the accumulation of the knowledge of the relevant circumstance of the criminal proceeding and it also means its increasing of the content. Knowledge about the circumstances of the criminal proceeding involves a gradation from its probability to its reliability, which leads to a gradual “strengthening” of the belief in the correctness of the findings/conclusions in (of) the respect circumstance and the need for the adoption of a required decision in the criminal proceeding. Thus, the reliability of the circumstances should gradually increase and the level of justification of the knowledge of the circumstance of the criminal proceeding should be increased continuously in the criminal procedure. In this context, the authors note that the establishment of the credibility in evidence or even in some weight of evidences at some stage of the criminal proceeding cannot automatically guarantee the reliability proof of the circumstance of the criminal proceeding (for example and in particular to establish the reliability of guilt of the accused who is charged in a criminal offense). Exactly for establish the reliability of the proof of the circumstance of the criminal proceeding the standards of proof are being brought in. In fact, the whole system of the standards of proof is designed to guarantee the «reliability» of the result of obtaining of the knowledge about the circumstance of the criminal proceeding. As a result, the author remarks that the standards of proof in criminal proceeding should not be considered in terms of proof the «reliability of guilt», but should be considered with a view of establishing the «likelihood/probability of innocence» of the accused in a criminal offense. Only with this embranchment and such understanding of the standards of proof in criminal proceeding they will be able properly «operate» in the area of a criminal justice, regardless of the form (type, model) of the criminal procedure.

The signs characterizing such standards of proof as “reasonable suspicion”, “probable cause”, “preponderance of evidence”, “clear and convincing evidence” and “beyond a reasonable doubt” and the ways of their applying have been defined.

On the basis of the analysis of the norms of the criminal procedural legislation, as well as doctrinal approaches, the proposals on improving the legal regulation of the standards of proof in the criminal proceeding have been formulated.

Keywords: standards of proof, criminal proceedings, persuasion, burden of proof, probability, likelihood, reliability, reasonable suspicion, probable cause, reasonable doubt.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна, прагнучи наблизитись до моделі змагального кримінального процесу, переймає його особливості та впроваджує їх у існуючу на сьогодні в нашій державі змішану форму кримінального процесу, не завжди «розуміючи до кінця» сутність та значення відповідних особливостей змагальної форми кримінального процесу.

Згадуючи у Кримінальному процесуальному кодексі (надалі — КПК) України про такі оцінні поняття як «розумний сумнів», «обґрунтована підозра», «достатня підстава», «переконання», «вірогідність» та інші, законодавець не надає їм належного визначення. А одне із положень презумпції невинуватості про те, що «особа має бути виправданою, якщо сторона обвинувачення не доведе її винуватість *поза розумним сумнівом*», так і не отримало належного тлумачення у вітчизняній доктрині кримінального процесу. Все це не сприяє забезпеченню і максимальній реалізації прав та свобод людини у сфері кримінального судочинства.

Зазначені терміни у зарубіжних доктринах кримінального процесу отримали назву «стандартів доказування (доказаності)». Незважаючи на те, що дослідження проблемних питань теорії та практики доказів і доказування у кримінальному провадженні завжди знаходилося у полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, з прийняттям нового КПК України, який на законодавчому рівні закріпив стандарти доказування у вітчизняному кримінальному провадженні, дослідження відповідних питань набуло особливої актуальності. Зокрема, ґрунтовного наукового осмислення потребує питання визначення можливості функціонування у вітчизняній змішаній формі кримінального процесу одного із найважливіших «атрибутів» та досягнень змагальної форми кримінального процесу — стандартів доказування.

На сьогодні у кримінальній процесуальній науці України не сформовано єдиного підходу до розуміння поняття стандартів доказування, їхнього змісту, видів, мети запровадження, а також системи у вітчизняному кримінальному провадженні. Також не з'ясовано науковою спільнотою залишається сфера застосування окремих стандартів доказування у кримінальному провадженні.

Незважаючи на те, що певні спроби дослідження окремих аспектів вищевказаної проблематики мали місце у зарубіжній та вітчизняній кримінально-процесуальній доктрині, зокрема, їх досліджували Р. Ш. Бабанлі, А. М. Безносюк, С. Л. Будилін, В. В. Вапнярчук, Н. В. Глинська, І. В. Гловюк, В. П. Гмирко, М. Є. Громова, Ю. М. Грошевий, В. М. Іщенко, К. Б. Калиновський, О. В. Капліна, Р. О. Куйбіда, А. А. Кухта, Л. М. Лобойко, Н. О. Марчук, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, П. М. Рабінович, Б. П. Ратушна, Г. М. Резнік, І. В. Решетнікова, М. В. Сіроткіна, А. С. Степаненко, В. Д. Титов, І. А. Тітко, О. М. Толочко, Т. І. Фулей, М. І. Хавронюк, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, Г. Ю. Юдківська та інші, ґрунтовного комплексного наукового досліджен-

ня, яке було б присвячене вирішенню питань формування та використання, а головню розуміння суті стандартів доказування у кримінальному провадженні в Україні не здійснювалось.

У зв'язку із цим, виникає об'єктивна необхідність проведення всебічного наукового дослідження правової суті стандартів доказування у кримінальному провадженні, чим і зумовлена актуальність та вибір відповідної теми дисертаційного дослідження як з теоретичного, так і з практичного поглядів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до основних положень Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 31/2008, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2011–2015 роки, затверджених постановою загальних зборів НАПрН України від 24.09.2010 р. № 14-10, а також науково-дослідницької тематики кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка «Проблеми реалізації нового кримінального процесуального законодавства України (КПК України 2012 року) щодо захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» (номер державної реєстрації 0113U005124).

Мета і завдання дослідження. Метою цього дисертаційного дослідження є формування концепції стандартів доказування у кримінальному провадженні, а також удосконалення їх правової регламентації.

Для досягнення поставленої мети передбачається виконання наступних завдань:

- проаналізувати національне та зарубіжне процесуальне законодавство з питань регулювання стандартів доказування у кримінальному провадженні;
- з'ясувати правову природу та сформулювати поняття «стандарти доказування у кримінальному провадженні»;
- визначити взаємозв'язок стандартів доказування з іншими теоретичними конструкціями («межі доказування», «тягар доказування» та іншими правилами доказування);
- з'ясувати мету запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні та їхнє значення у процесі формування знання про обставини кримінального провадження;
- здійснити класифікацію стандартів доказування у кримінальному провадженні;
- виокремити систему стандартів доказування у кримінальному провадженні;
- провести загальний аналіз окремих стандартів доказування у кримінальному провадженні, виявити їхню правову природу, суть, ознаки та сферу застосування;
- комплексно дослідити можливість функціонування стандартів доказування у кримінальному процесі України.

Об'єктом дослідження є доказування у кримінальному провадженні.

АННОТАЦІЯ

Слюсарчук Х. Р. Стандарты доказывания в уголовном производстве. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 — уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. — Львовский национальный университет имени Ивана Франко. — Львов, 2017.

Диссертация посвящена формированию концепции стандартов доказывания в уголовном производстве, а также совершенствованию их правовой регламентации.

В ней отражены суть и цель введения стандартов доказывания в уголовном производстве, их роль (значение) в процессе формирования знания об обстоятельствах уголовного производства. Осуществлена классификация стандартов доказывания и выделены критерии их разделения на видовые группы, а также охарактеризовано систему стандартов доказывания, используемых в уголовном производстве Украины. Выделены признаки, характеризующие отдельные стандарты доказывания в уголовном производстве («обоснованное подозрение», «достаточное основание», «убеждение с большей вероятностью», «весомое убеждение» и «вне обоснованного сомнения») и обосновано сферу их применения.

На основании анализа норм уголовного процессуального законодательства, а также доктринальных подходов, сформулированы предложения, направленные на совершенствование правового регулирования стандартов доказывания в уголовном производстве.

Ключевые слова: стандарты доказывания, уголовное производство, убеждение, бремя доказывания, вероятность, достоверность, обоснованное подозрение, достаточное основание, обоснованное сомнение.

SUMMARY

Slyusarchuk Kh. R. Standards of proof in criminal proceedings. — the Manuscript.

The thesis for a Candidate's Degree in Law on specialty 12.00.09 — criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operative investigation activity. — Ivan Franko National University of Lviv. — Lviv, 2017.

The dissertation is devoted to the concept formation of the standards of proof in the criminal proceeding, as well as to improve their legal regulation.

The nature and the classification of the standards of proof, the purpose of their introduction in the criminal proceeding, as well as the system of the standards of proof, have been highlighted

Also, the thesis is devoted to defining the interconnection between the standards of proof and the way of forming (mechanism of formation) knowledge of the circumstances of the criminal proceeding. The correlation between such philosophical and legal categories as «probability», «likelihood» and «reliability» of the

нальному провадженні // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXIII звітної науково-практичної конференції (7-8 лютого 2017 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2017. С. 241-247.

15. Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування «переконання за більшою вірогідністю» та «вагоме переконання» у кримінальному провадженні: сфера застосування // Закарпатські правові читання: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 квітня 2017 р.): Т. 1. Ужгород: Юридичний факультет Ужгородського національного університету, 2017. С. 475-480.

АНОТАЦІЯ

Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. — Львівський національний університет імені Івана Франка. — Львів, 2017.

Дисертація присвячена формуванню концепції стандартів доказування у кримінальному провадженні, а також удосконаленню їх правової регламентації.

У ній висвітлено суть та мету запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні, їхню роль (значення) у процесі формування знання про обставини кримінального провадження. Здійснено класифікацію стандартів доказування та виокремлено критерії їх поділу на видові групи, а також охарактеризовано систему стандартів доказування, які використовуються у кримінальному провадженні України. Виокремлено ознаки, які характеризують окремі стандарти доказування у кримінальному провадженні («обґрунтована підозра», «достатня підстава», «переконання за більшою вірогідністю», «вагоме переконання» та «поза розумним сумнівом») та обґрунтовано сферу їх застосування.

На підставі аналізу норм кримінального процесуального законодавства, а також доктринальних підходів, сформульовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення правового регулювання стандартів доказування у кримінальному провадженні.

Ключові слова: стандарти доказування, кримінальне провадження, переконання, тягар доказування, ймовірність, вірогідність, достовірність, обґрунтована підозра, достатня підстава, розумний сумнів.

Предмет дослідження становлять стандарти доказування у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить *діалектичний метод* наукового пізнання соціальних явищ.

При написанні роботи також використовувалися загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання: *аналіз* (застосовувався з метою детального дослідження стандартів доказування у кримінальному провадженні, що дало можливість, зокрема, дослідити наукові позиції щодо поняття стандартів доказування у кримінальному провадженні); *синтез* (дозволив виокремити види та систему стандартів доказування у кримінальному провадженні); *узагальнення* (застосовувався з метою формування та розвитку на основі вже наявних у спеціальній літературі позицій та думок, нових наукових підходів, пропозицій щодо використання стандартів доказування у кримінальному провадженні, удосконалення застосування кримінальних процесуальних норм, що їх становлять); *структурно-функціональний метод* (дозволив виявити зв'язки між окремими стандартами доказування у кримінальному провадженні, їхнє значення у процесі формування знання про обставини кримінального провадження, а також взаємозв'язок стандартів доказування з іншими об'єктивними правилами доказування у кримінальному провадженні); *догматичний* чи *спеціально-юридичний* (дозволив виокремити наукові позиції щодо мети запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні); *герменевтичний метод* (використовувався для тлумачення суті та змісту норм, що регламентують стандарти доказування у кримінальному провадженні); *порівняльно-правовий метод* (застосовувався у процесі порівняння норм національного кримінального процесуального законодавства з відповідними нормами законодавства іноземних держав з питань регулювання стандартів доказування у кримінальному провадженні, а також з практикою Європейського суду з прав людини, на основі чого вдалось виявити та обґрунтувати суперечність механізму реалізації стандартів доказування вимозі встановлювати істину у кримінальному провадженні, а також було встановлено, що «інформаційна концепція» визначення поняття доказу у кримінальному провадженні обмежує дію стандартів доказування у кримінальному процесі України); *історико-правовий метод* (дав змогу проаналізувати історію становлення стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні та загалом тенденції розвитку стандартів доказування у кримінальному провадженні); *моделювання* (застосовувався для побудови проектів кримінальних процесуальних норм, які стосуються стандартів доказування у кримінальному провадженні); *конкретно-соціологічний* (надав можливість здійснити опитування та анкетування суддів, прокурорів, адвокатів з метою збирання емпіричного матеріалу); *статистичний* (використовувався для аналізу і узагальнення емпіричного матеріалу, правозастосовної практики, а також даних офіційної статистики, що стосується теми дослідження).

Емпіричну базу дисертаційного дослідження склали матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень (понад 300 рішень), практика ЄСПЛ (всього 13 рішень), рішення судів США (всього 11 рішень), результати анкетування, у межах якого опитано 175 респондентів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ця праця є першим у вітчизняній науці кримінального процесу комплексним дослідженням стандартів доказування у кримінальному провадженні.

Враховуючи актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, його мету та завдання, одержано результати, в межах яких:

уперше:

– визначено, що *стандарту доказування* у кримінальному провадженні — це закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві та правових позиціях вищих судових інстанцій правила, що охоплюють кількісну та якісну складову доказування, виконання яких стороною обвинувачення (в окремих випадках, — також стороною захисту) забезпечує рівень переконання (переконаності), придатний для ухвалення процесуальних рішень, що обмежують права та свободи особи у кримінальному провадженні;

– обґрунтовано думку про те, що стандарти доказування у кримінальному провадженні виступають *узагальненням* і водночас *основою всіх правил доказування* на відповідному етапі їхнього застосування під час кримінального провадження;

– встановлено, що стандарти доказування можна розглядати у двох значеннях: широкому та вузькому. У *широкому значенні* зміст стандартів доказування охоплює собою переконання (переконаність) усіх уповноважених законом державних органів та осіб, які ведуть кримінальне провадження, на прийняття необхідного рішення (судді, присяжних, сторони обвинувачення). Своєю чергою, у *вузькому значенні* стандарти доказування зводяться лише до так званого «судового» переконання (переконаності), яке формується за результатами судового розгляду лише у судді та (або) присяжних з дотриманням принципу змагальності у кримінальному провадженні;

– визначено та обґрунтовано перелік рішень, які приймаються під час кримінального провадження на підставі досягнення стандартів доказування «переконання за більшою вірогідністю» та «вагоме переконання»;

– обґрунтовано думку про те, що формалізований характер положень вітчизняного доказового права не дозволяє повною мірою реалізувати стандарти доказування у вітчизняному кримінальному провадженні в їхньому автентичному значенні;

удосконалено:

– наукові підходи до класифікації стандартів доказування у кримінальному провадженні та їхній поділ на видові групи;

– систему стандартів доказування, які використовуються у кримінальному провадженні України;

6. Слюсарчук Х. Р. До питання про сутність поняття «стандарту доказування» // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXI звітної науково-практичної конференції (12-13 лютого 2015 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2015. С. 258-261.

7. Слюсарчук Х. Р. Мета запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні // XIV Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (24-25 квітня 2015 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2015. С. 169-172.

8. Слюсарчук Х. Р. Змінний стандарт доказування у кримінальному провадженні // Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (29-30 січня 2016 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 142-145.

9. Слюсарчук Х. Р. Види стандартів доказування у кримінальному провадженні // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXII звітної науково-практичної конференції (4-5 лютого 2016 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. С. 233-237.

10. Слюсарчук Х. Р. Історія зародження стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні // Роль права та закону в громадянському суспільстві: Міжнародна науково-практична конференція (12-13 лютого 2016 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2016. С. 84-88.

11. Слюсарчук Х. Р. Ознаки системи стандартів доказування у кримінальному провадженні // XV Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (15-16 квітня 2016 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. С. 157-159.

12. Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» як «об'єктивний» критерій прийняття рішення у кримінальному провадженні // Особливості нормативних процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського союзу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (3-4 червня 2016 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 235-238.

13. Слюсарчук Х. Р. Співвідношення реалізації стандарту доказування «поза розумним сумнівом» та вимоги про тлумачення сумнівів щодо доведеності вини особи на її користь у кримінальному провадженні // Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (20-21 січня 2017 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 76-79.

14. Слюсарчук Х. Р. «Обґрунтованість» сумніву як ознака «розумності» сумніву у концепції стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримі-

здійснення кримінального судочинства не може бути формалізованим у вигляді встановлення чітких правил, норм чи положень.

Обґрунтовано, що ознаками таких стандартів доказування у кримінальному провадженні, як «переконання за більшою вірогідністю» та «вагоме переконання»: встановлення наявності фактичного балансу та переваги вірогідності за результатами оцінки доказів у кримінальному провадженні; винятково змагальний характер формування; винятковий суб'єкт застосування — слідчий суддя, суд.

Встановлено, що «розумність» сумніву у змісті стандарту доказування «поза розумним сумнівом» характеризується двома ознаками: обґрунтованістю сумніву та його неспростовністю. При цьому, стандарт доказування «поза розумним сумнівом» не є тотожним абсолютній впевненості. Стверджується, що відповідний стандарт доказування спрямований не на пізнання істинності факту, а на встановлення його доведеності.

7. Запропоновано сферу застосування стандартів доказування «переконання за більшою вірогідністю» та «вагоме переконання» у кримінальному провадженні (перелік рішень, які приймаються на підставі досягнення відповідних стандартів доказування у кримінальному провадженні).

8. Встановлено, що формалізований характер положень вітчизняного доказового права, зокрема наявність законодавчого (нормативного) визначення поняття доказу у кримінальному провадженні, встановлення «закритого» переліку джерел доказів у кримінальному провадженні тощо, не сприяє в повній мірі реалізації стандартів доказування у вітчизняному кримінальному провадженні в їхньому автентичному значенні.

9. Сформульовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення правового регулювання стандартів доказування у кримінальному провадженні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування в кримінальному провадженні: яка його ідея? // Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 3. С. 219-223. URL: http://www.pap.in.ua/3_2015/65.pdf

2. Слюсарчук Х. Р. Співвідношення термінів «стандарт доказування» та «стандарт переконання» // Право і суспільство. 2016. № 1. Ч. 2. С. 164-170.

3. Павлишин А., Слюсарчук Х. Стандарти доказування та формування знання у кримінальному провадженні // Вісник Львівського університету: Серія юридична. 2016. Вип. 62. С. 199-209.

4. Слюсарчук Х. Реалізація стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні України // Visegrad Journal on Human Rights. 2016. № 2. Ч. 2. С. 148-153.

5. Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія право. 2017. Вип. 42. С. 238-241.

– аргументацію ознак, які характеризують окремі стандарти доказування у кримінальному провадженні;

набули подальшого розвитку:

– наукові підходи щодо визначення мети запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні;

– обґрунтування наукових позицій про те, що у сфері здійснення кримінального судочинства існують такі філософські та правові категорії, як «ймовірність», «вірогідність» та «достовірність» знання про обставини кримінального провадження;

– підходи, відповідно до яких обґрунтовується неефективність існування інформаційної концепції розуміння доказів у кримінальному провадженні та теорії відображення у доктрині кримінального процесу.

Практичне значення одержаних результатів передбачає, що результати наукового дослідження стандартів доказування у кримінальному провадженні, зокрема, сформовані теоретичні положення, висновки і пропозиції, можуть бути використані:

– у *науково-педагогічній діяльності* — як основа для подальшого дослідження стандартів доказування у кримінальному провадженні, а також під час викладання навчальних дисциплін та підготовки підручників, навчальних посібників та методичних матеріалів;

– у *законотворчій діяльності* — для вдосконалення норм кримінального процесуального законодавства України, які регламентують доказування у кримінальному провадженні;

– у *правозастосовній діяльності* — для вдосконалення діяльності практикуючих юристів під час реалізації кримінальних процесуальних норм, які регламентують доказування у кримінальному провадженні.

Особистий внесок здобувачки. Дисертація є самостійним дослідженням та відображає особисті напрацювання автора. В опублікованій у співавторстві з А. А. Павлишином статті «Стандарти доказування та формування знання у кримінальному провадженні» здобувачкою здійснено аналіз взаємозв'язку стандартів доказування та механізму формування знання про обставини кримінального правопорушення у кримінальному провадженні та досліджено співвідношення таких філософських та правових категорій як «ймовірність», «вірогідність» та «достовірність» знання у кримінальному провадженні.

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана та обговорена на засіданні кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, схвалена та рекомендована до захисту. Основні положення дисертаційного дослідження представлені в рамках десяти вітчизняних та міжнародних студентсько-аспірантських та науково-практичних конференцій (див. п. п. 6-15 Списку опублікованих праць за темою дисертації).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у 5 наукових статтях, з яких 4 опубліковано у вітчизняних фахових наукових виданнях та 1 — в іноземному періодичному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою, завданням та предметом дослідження. Дисертація складається із вступу, двох розділів, що поділені на сім підрозділів, які включають шість пунктів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 258 сторінок, з яких основний текст — 202 сторінки, список використаних джерел викладений на 25 сторінках і охоплює 231 найменування, додатки — на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, з'ясовано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами та ступінь наукової розробки, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено його мету і завдання, викладено методологічну основу роботи, сформульовано положення, які характеризують її наукову новизну, подано особистий внесок здобувачки, пояснено практичне значення результатів дослідження, наведено дані про апробацію його результатів, публікації і структуру дисертації.

Розділ 1 «Сутність стандартів доказування у кримінальному провадженні» складається з п'яти підрозділів.

У **підрозділі 1.1. «Поняття та правова природа стандартів доказування у кримінальному провадженні»** на підставі аналізу доктринальних поглядів встановлено, що поняття «стандарт доказування» є багатоаспектною категорією та тлумачиться у наукових дослідженнях неоднозначно.

З огляду на труднощі щодо розуміння суті поняття «стандарту доказування» та зважаючи на відсутність єдності у трактуванні багатьох його аспектів серед наукової спільноти, насамперед, це стосується самого поняття та назви «стандарт доказування», на основі проаналізованого наукового доробку з цього питання, виділено окремі ознаки, які характеризують стандарти доказування у кримінальному провадженні, зокрема: стандарт доказування передбачає кількісну складову, яка полягає у достатній сукупності доказів, за наявності якої юридичний факт може визнаватись доказаним; стандарт доказування містить якісну складову, яка передбачає відповідну якість знання про кримінальне правопорушення, що гарантує достовірність встановлення обставин кримінального провадження; стандарт доказування містить елемент завершеності, підсумковості доказової діяльності суб'єктів кримінального провадження на певному етапі здійснення кримінального провадження; за загальним правилом, може бути досягнутий за активної участі обох сторін кримінального провадження, зокрема, за належного виконання стороною обвинувачення своїх обов'язків, використання прав у сфері доказової діяльності та залежить від способів та методів використання стороною захисту наданих їй процесуальних прав; досягнення будь-якого стандарту доказування у кримінальному провадженні передбачає виконання не лише тягаря доказування, але також тягаря переконання.

2. **Мету запровадження стандартів доказування** у кримінальному провадженні можна розглядати з суб'єктивного (підстава для оцінювальної діяльності) та об'єктивного (об'єктивізація результатів доказової діяльності) аспектів.

3. Встановлено, що у сфері здійснення кримінального судочинства існують такі філософські та правові категорії як «ймовірність», «вірогідність» та «достовірність» знання про обставини кримінального провадження, а стандарти доказування позначають «вузлові точки» формування цих категорій у кримінальному провадженні. Стандарти доказування у кримінальному процесі є запорукою як правильного встановлення обставин кримінального провадження (формування знання про них), так і успішної реалізації завдань кримінального процесу загалом.

4. Здійснено класифікацію стандартів доказування та виокремлено критерії їх поділу на видові групи. Зокрема, встановлено, що стандарти доказування можна поділяти за такими критеріями: за правовим характером рішення, яке необхідно прийняти у кримінальному провадженні; залежно від стадії здійснення кримінального провадження і форми використання стандартів доказування; за суб'єктом застосування.

5. До системи стандартів доказування, які використовуються у кримінальному провадженні України належать: стандарт доказування «обґрунтована підозра»; стандарт доказування «достатня підстава» («ймовірна причина»); стандарт доказування «переконання за більшої вірогідності»; стандарт доказування «вагоме переконання»; стандарт доказування «поза розумним сумнівом».

6. Встановлено правову природу, суть та ознаки таких стандартів доказування у кримінальному провадженні, як: «обґрунтована підозра»; «достатня підстава»; «переконання за більшою вірогідністю»; «вагоме переконання» та «поза розумним сумнівом».

Зокрема, до ознак стандарту доказування «обґрунтована підозра» належить наступне: «багаторівневість» обґрунтованої підозри; може формуватись як в умовах змагальності, так і без таких; може виникати ще до початку кримінального провадження; «динамічний» триваючий характер; універсальність за суб'єктивним складом застосування; наявність різних напрямків підозри.

Своєю чергою, стандарт доказування «достатня підстава» («ймовірна причина») характеризується такими ознаками: відсутністю фактичного балансу або фактичної переваги ймовірностей у кримінальному провадженні; виникає на підставі встановлення «ймовірності», а не впевненості чи безсумнівності у необхідності прийняття певного рішення під час кримінального провадження; наділений змішаним «перспективно-ретроспективним» характером (запровадження стандарту доказування «достатня підстава» у вітчизняному кримінальному процесі змінює стереотипне мислення про те, що пізнання у кримінальному процесі характеризується виключно ретроспективністю, оскільки об'єктом пізнання є подія, яка відбулась в минулому); передбачає встановлення «практичної ймовірності», яка може бути досягнута не лише раціональним, але також емпіричним (іраціональним) способом, який у сфері

Констатовано, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» як критерій прийняття рішення у кримінальному провадженні у змагальній моделі кримінального процесу спрямований на «адресата», в той час як у змішаній — на пізнання «для себе». Під спрямованістю відповідного стандарту доказування на «адресата» слід розуміти так званий сторонній («чужий») спосіб формування внутрішнього переконання судді (присяжних), який здійснюється сторонами кримінального провадження в умовах змагальності. Своєю чергою, спрямованість на пізнання «для себе» означає «самостійний» спосіб формування безпосередньо суддею (присяжними) «свого» внутрішнього переконання. Стверджується, що такий напрям спрямованості дії стандарту доказування у змішаній формі кримінального процесу мало чим відрізняється від «внутрішнього переконання», яке використовується у вітчизняному кримінальному процесі як спосіб, засіб та результат оцінки доказів у кримінальному провадженні. Тому, зазначено, що наукова думка про так звану «об'єктивність» стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному процесі України видається не до кінця виправданою.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного узагальнення та теоретичного осмислення наукових праць, присвячених дослідженню стандартів доказування у кримінальному провадженні, а також аналізу чинного національного і зарубіжного законодавства, практики ЄСПЛ, Верховного суду США та вітчизняних судів, одержано наступні висновки:

1. *Стандарти доказування* — це закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві та правових позиціях вищих судових інстанцій правила, що охоплюють кількісну та якісну складову доказування, виконання яких стороною обвинувачення (в окремих випадках, — також стороною захисту) забезпечує рівень переконання (переконаності), придатний для ухвалення процесуальних рішень, що обмежують права та свободи особи у кримінальному провадженні.

Їх можна розглядати у двох значеннях: *широкому* (зміст стандартів доказування охоплює собою переконання (переконаність) усіх уповноважених законом державних органів та осіб, які ведуть кримінальне провадження, на прийняття необхідного рішення) та *вузькому* (передбачають лише так зване «судове» переконання (переконаність), яке формується за результатами судового розгляду лише у судді та (або) присяжних з дотриманням принципу змагальності у кримінальному провадженні).

Такі стандарти доказування, як: «поза розумним сумнівом», «обґрунтована підозра», «переконання за більшої вірогідності», «вагоме переконання», «достатня підстава», за своєю **формою** є «стандартами доказування» (вимогами, правилами, які необхідно виконати), але за змістом, за своєю **суттю** є «стандартами переконання (доказаності)» у кримінальному провадженні.

Визначено, що під **стандартами доказування** у кримінальному провадженні слід розуміти закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві та правових позиціях вищих судових інстанцій правила, що охоплюють кількісну та якісну складову доказування, виконання яких стороною обвинувачення (в окремих випадках, — також стороною захисту) забезпечує рівень переконання (переконаності), придатний для ухвалення процесуальних рішень, що обмежують права та свободи особи у кримінальному провадженні.

Встановлено, що такі стандарти доказування, як: «поза розумним сумнівом», «обґрунтована підозра», «переконання за більшої вірогідності», «вагоме переконання», «достатня підстава», за своєю **формою** є «стандартами доказування», тобто вимогами, правилами, які необхідно виконати під час кримінального провадження, але за змістом, за своєю **суттю** є «стандартами переконання (доказаності)» у кримінальному провадженні (виконання відповідних вимог, правил доказування спрямоване на досягнення рівня переконання, придатного для ухвалення процесуальних рішень у кримінальному провадженні). З огляду на це, підтримано практику використання в науковому обігу таких понять, як «стандарти переконання» та «стандарти доказаності» у кримінальному провадженні.

Обґрунтовано, що стандарти доказування забезпечують рівень переконання (переконаності), необхідний для ухвалення обвинувального вироку або прийняття іншого поточного чи підсумкового рішення у кримінальному провадженні не на користь сторони захисту (встановлюють певні «межі/рамки» у кримінальному провадженні по досягненню, виконанню яких може бути прийняте рішення не на користь особи). Своєю чергою, рівень переконання, придатний для прийняття рішень, що обмежують права особи у кримінальному провадженні, досягається на підставі дотримання та виконання усіх правил доказування у кримінальному провадженні. Такими правилами є: правила визнання доказів недопустимими; правила розподілу тягаря доказування у кримінальному провадженні; правила оцінки доказів у кримінальному провадженні; правило тлумачення неспростовних сумнівів на користь підозрюваного, обвинуваченого; врахування доказових презумпцій та преюдицій у кримінальному провадженні; правильне визначення меж доказування у кримінальному провадженні; виконання та дотримання засад кримінального провадження тощо. Встановлено, що стандарти доказування у кримінальному провадженні виступають *узагальненням* і водночас *основою всіх правил доказування* на відповідному етапі їхнього застосування під час кримінального провадження.

У *підрозділі 1.2. «Мета запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні»* розглянуто запропоновані у вітчизняній кримінально-процесуальній науці доктринальні погляди щодо мети запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні.

Зокрема, у підрозділі виокремлено та проаналізовано три концепції мети запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні, відпо-

відно до яких стандарти доказування запроваджуються з метою: 1) визначити відповідну модель процесуального доказування; 2) слугувати засобом (підставою) оцінювальної діяльності; 3) об'єктивізації результатів доказування.

Звернуто увагу на необгрунтоване виокремлення у науці кримінального процесу такої мети запровадження стандартів доказування, як встановлення відповідної моделі процесуального доказування, оскільки за її визначення відповідає кримінально-процесуальна форма, а категорія «стандарт доказування», своєю чергою, розглядається як її частина. У такому розумінні модель процесуального доказування обумовлюється моделлю (формою, типом) кримінального процесу. Стандарти доказування не можуть запровадити відмінну від відповідної кримінально-процесуальної форми модель процесуального доказування.

На підставі аналізу наукової літератури зроблено висновок про те, що найпоширеніше мету запровадження стандартів доказування у кримінальному провадженні розкривають дві запропоновані у вітчизняній науці кримінального процесу концепції — одна з суб'єктивного боку, відповідно до якої стандарти доказування слугують підставою для оцінювальної діяльності, інша — з об'єктивного, що проявляється в об'єктивізації результатів доказування.

У підрозділі 1.3. «Роль (значення) стандартів доказування у процесі формування знання про обставини кримінального провадження» встановлено, що з поняттям «стандарти доказування» тісно пов'язане питання про існування та співвідношення таких категорій як «ймовірність», «вірогідність», «достовірність» та «істинність» знання у кримінальному провадженні.

Звернуто увагу на те, що у науці кримінального процесу не отримало достатнього висвітлення питання розмежування таких категорій як «достовірність доказів» та «достовірність встановлення обставини кримінального провадження».

У підрозділі обгрунтовано думку про те, що достовірність доказу не має жодних ступенів. Зазначається, що встановлена достовірність доказу або навіть певної сукупності доказів на певному етапі кримінального провадження не може гарантувати автоматичного достовірного встановлення певної обставини кримінального провадження. Своєю чергою, достовірність встановлення обставини передбачає накопичення знання про відповідну обставину кримінального провадження, його збільшення за змістом, певну градацію від його ймовірності до достовірності (поступове наростання), що призводить до поступового «укріплення» переконання у правильності висновків щодо відповідної обставини та необхідності прийняття того чи іншого рішення.

У такому контексті зазначено, що у кримінальному провадженні слід розмежовувати поняття «достовірність доказу» та «достовірність встановлення обставини кримінального провадження».

Обгрунтовано, що у сфері здійснення кримінального судочинства існують такі філософські та правові категорії як «ймовірність», «вірогідність» та «достовірність» знання про обставини кримінального провадження, а стан-

кості». Він наділений абсолютним характером (або є, або немає), який і визначає чи був досягнутий відповідний стандарт доказування у кримінальному провадженні, чи ні. Тому, відповідний стандарт доказування визначається як «статичний» критерій прийняття рішення у кримінальному провадженні, на відміну від «динамічного» правила про тлумачення сумнівів у кримінальному провадженні, яке визначає умову та виступає напрямком прийняття відповідного поточного рішення у кримінальному провадженні.

Обгрунтовано думку про те, що положення про тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого та доведеність винуватості особи поза розумним сумнівом співвідносяться як частина і ціле, при цьому правило про тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого носить швидше «технічний» характер, на відміну від «фундаментального» положення про доведеність винуватості особи у кримінальному провадженні поза розумним сумнівом. Зазначається, що сукупність сумнівів, які були витлумачені на користь обвинуваченого під час кримінального провадження, не завжди є перешкодою для досягнення стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні.

Пункт 2.2.3. «Реалізація стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному процесі України» адресований розгляду доктринальних підходів до визначення можливості функціонування відповідного стандарту доказування у вітчизняному кримінальному провадженні.

Автором обгрунтовано думку про те, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у змагальній формі кримінального процесу, на відміну від його дії у змішаній формі, спрямований не на пізнання істинності факту, а на встановлення його доведеності (стороною обвинувачення). Стверджується, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом», у тому контексті, в якому він сприймається у «світовій практиці правових держав», є не сумісним із принципом встановлення істини у кримінальному провадженні (вимогою встановлювати обставини кримінального правопорушення у повній відповідності із дійсністю). Фактично ці дві правові категорії є взаємовиключними.

Зазначено, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» не усуває, а тим більше, не замінює собою внутрішнього переконання судді чи присяжних. Будь — яке рішення у кримінальному провадженні приймається уповноваженим законом суб'єктом на основі його внутрішнього переконання, навіть якщо існує законодавча вимога прийняти необхідне рішення на основі стандарту доказування «поза розумним сумнівом». Проте, встановлено відмінність в *об'єкті спрямованості дії* «переконання», яке існує в основі англосаксонського стандарту доказування «поза розумним сумнівом» та континентального «внутрішнього переконання». Зазначено, що внутрішнє переконання судді (присяжних) у відповідності до стандарту доказування «поза розумним сумнівом» спрямоване на результат оцінки переконливості версій сторін кримінального провадження, в той час як континентальне внутрішнє переконання спрямоване на встановлення «достовірності» та переконливості власних висновків.

при намаганнях суду отримати докази (під час їх витребування) може являти собою елемент, який необхідно брати до уваги під час застосування критерію «поза розумним сумнівом» в якості стандарту доведення. Встановлено, що «інформація» становить лише певну частину (певний блок) змісту стандарту доказування «поза розумним сумнівом» (зміст «розумності» сумніву охоплює собою не лише доказовий елемент (інформаційний), але також діяльнісний, які перебувають у нерозривному системному взаємозв'язку).

Відзначено, що у розумінні ЄСПЛ доказом є не лише наявна інформація про обставини кримінального правопорушення, але також інформація *про бездіяльність* держаних органів щодо *отримання* такої інформації (доказів).

Обґрунтовано позицію про те, що другим аспектом, який охоплюється змістом поняття «розумність» сумніву, є його *неспростовність* (*неперекорність*).

При цьому, стверджується, що неперекорність сумніву може виникнути внаслідок: 1) його неспростовності, тобто сумнів не можливо подолати на підставі дослідження всіх доказів, які можливо було отримати у відповідному кримінальному провадженні (*неспростовність сумніву за суттю*); 2) бездіяльності сторони обвинувачення. Сторона обвинувачення не здійснила всіх можливих та наявних у її розпорядженні заходів для виявлення доказів у кримінальному провадженні, внаслідок чого сумнів набуває неперекорного характеру, хоч за своєю суттю він міг би бути спростованим (*неспростовність сумніву за характером*).

Проте, зазначено, що незалежно від того чи сумнів буде неспростовним за своєю суттю чи за характером, суд зобов'язаний ухвалити виправдальний вирок у будь — якому із вищенаведених випадках, якщо, при цьому, сумнів також буде обґрунтованим.

Проведено розмежування стандарту доказування «поза розумним сумнівом» та правила про тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого. Встановлено, що відповідний стандарт доказування та вимога тлумачити сумніви на користь особи тісно переплітаються і перебувають у нерозривному взаємозв'язку, оскільки є фундаментальними положеннями, які впливають із презумпції невинуватості.

Проте, стверджується, що стандарт доказування виступає *узагальненням і водночас основою всіх правил доказування* у кримінальному провадженні. У той час, як вимога тлумачити сумніви на користь обвинуваченого спрямована лише на одну із складових відповідного стандарту доказування — сприяння стороні захисту у кримінальному провадженні.

Акцентовано, що правило про тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого застосовується у тому випадку, якщо сумнів за своєю суттю можна витлумачити як на користь, так і на шкоду обвинуваченого. Тобто, такий сумнів є *альтернативним*, а законодавець лише «вказує» на напрямок його тлумачення. Своєю чергою, сумнів закладений в основу стандарту доказування «поза розумним сумнівом» за своєю суттю позбавлений «альтернативності», «гнуч-

дарту доказування позначають «вузлові точки» формування цих категорій у кримінальному провадженні.

У *підрозділі 1.4. «Класифікація стандартів доказування у кримінальному провадженні»* на підставі аналізу наукової літератури здійснено класифікацію стандартів доказування та виокремлено критерії їх поділу на видові групи.

Зокрема, зазначається, що *за правовим характером рішення*, яке необхідно прийняти у кримінальному провадженні, стандарти доказування поділяються на: стандарт доказування, необхідний для прийняття підсумкового рішення у кримінальному провадженні (стандарт доказування «поза розумним сумнівом»); стандарти доказування, необхідні для прийняття поточних рішень у кримінальному провадженні (обґрунтована підозра, достатня підстава, переконання за більшою вірогідністю, вагоме переконання). Залежно від *стадії здійснення кримінального провадження та форми використання* стандартів доказування (в умовах судового засідання чи ні) стандарти доказування поділяються на: «*змішані*» стандарти доказування (передбачається можливість використання як на стадії досудового розслідування, так і на стадії судового розгляду кримінального провадження); «*досудові*» стандарти доказування та «*судові*» стандарти доказування (застосовуються в судовому засіданні), які, своєю чергою, поділяються на: «*змагальні*», які використовуються в умовах змагальності та «*прямі (пасивні)*», які застосовуються за відсутності сторони захисту. За *суб'єктом застосування* стандарти доказування поділяються на: стандарти доказування, якими керується слідчий суддя, суд при прийнятті відповідного рішення; стандарти доказування, які необхідні для прийняття відповідного рішення слідчим, прокурором.

Зазначено, що кожний із вищенаведених класифікаційних критеріїв може бути застосованим до будь — якого стандарту доказування у кримінальному провадженні.

У *підрозділі 1.5. «Система стандартів доказування у кримінальному провадженні»* обґрунтовано позицію про те, що система стандартів доказування у кримінальному провадженні складається із двох структурних елементів: стандартів доказування, які необхідні для прийняття поточних (проміжних) рішень у кримінальному провадженні, тобто, які не пов'язані із вирішенням кримінального провадження по суті (переважно використовуються на стадії досудового розслідування) та стандарту доказування, який необхідний для прийняття кінцевого рішення у кримінальному провадженні, тобто, який пов'язаний із вирішенням кримінального провадження по суті (за результатами судового розгляду кримінального провадження).

Стверджується, що стандарти доказування можна розглядати у двох значеннях: широкому та вузькому. У *широкому* значенні зміст стандартів доказування охоплює собою переконання усіх уповноважених законом державних органів та осіб, які ведуть кримінальне провадження, на прийняття необхідного рішення (судді, присяжних, сторони обвинувачення). Своєю чергою, у *вузь-*

кому значенні стандарти доказування передбачають лише так зване «судове» переконання, яке формується за результатами судового розгляду лише у судді та (або) присяжних з дотриманням принципу змагальності у кримінальному провадженні.

На підставі аналізу законодавчих норм та наукової літератури виокремлено та охарактеризовано ознаки системи стандартів доказування, які необхідні для прийняття поточних рішень у кримінальному провадженні, які не пов'язані із вирішенням кримінального провадження по суті («обгрунтована підозра»; «достатня підстава»; «переконання за більшої вірогідності»; «вагоме переконання»).

Зокрема, відзначено, що система стандартів доказування за своєю структурою є ієрархічною: кожний наступний стандарт доказування забезпечує отримання обгрунтованішого (ймовірнішого) знання у кримінальному провадженні. Таким чином, система стандартів доказування у кримінальному провадженні забезпечує (створює) «наростаючу» послідовність обгрунтованості знання у кримінальному провадженні. У такому контексті кожний попередній стандарт доказування є «передумовою» для застосування наступного.

Встановлено, що між стандартами доказування у кримінальному провадженні існує прямий (послідовний) логічний зв'язок, проте система стандартів доказування у кримінальному провадженні немає зворотного зв'язку, оскільки суть правових питань, для вирішення яких застосовуються відповідні стандарти доказування, є різною. Таким чином, хоч стандарти доказування у кримінальному провадженні створюють послідовну систему обгрунтованості знання у кримінальному провадженні, проте вони залишаються цілком самостійними та незамінними за своєю суттю.

Обгрунтовано думку про те, що виокремлення самостійних стандартів доказування для сторони захисту у кримінальному провадженні суперечить суті та правовій природі стандартів доказування.

Визначено, що до системи стандартів доказування, які використовуються у кримінальному провадженні України належать: стандарт доказування «обгрунтована підозра»; стандарт доказування «достатня підстава» («ймовірна причина»); стандарт доказування «переконання за більшої вірогідності»; стандарт доказування «вагоме переконання»; стандарт доказування «поза розумним сумнівом».

Розділ 2 «Загальна характеристика стандартів доказування у кримінальному провадженні» складається з двох підрозділів, що охоплюють шість пунктів, які присвячені дослідженню правової регламентації, суті, ознак, сфери застосування та практики використання окремих стандартів доказування у кримінальному провадженні.

Підрозділ 2.2. «Стандарти доказування, не пов'язані із вирішенням кримінального провадження по суті» складається з трьох пунктів.

У пункті 2.2.1. «Стандарт доказування «обгрунтована підозра» у кримінальному провадженні: суть, ознаки, сфера застосування» на підставі аналізу

Підрозділ 2.2. «Стандарт доказування, пов'язаний із вирішенням кримінального провадження по суті, — «поза розумним сумнівом» складається з трьох пунктів.

У пункті 2.2.1. «Історія становлення (тенеза) стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні» зазначено, що концепція розумного сумніву невід'ємно пов'язана з розвитком інституту суду присяжних, який безперечно є надбанням англо-американського права, та, фактично, була однією з основ формування змагального типу кримінального процесу.

Обгрунтовано думку про те, що «розумний сумнів» присяжного і судді є різним за своєю природою. Зазначено, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» знаходить свій «завершальний» етап реалізації під час наради присяжних. Оскільки, обговорення, обмірковування та дискусія, яка виникає між присяжними у нарадчій кімнаті, створює присяжним можливість впливати один на одного з метою встановлення (визначення) фактів та оцінних суджень, які впливають з них, за результатами чого визначається чи було досягнуто стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні, чи ні. Фактично, «розумний сумнів» є «колективним явищем».

У такому контексті, враховуючи правову та історичну природу «розумного сумніву», зазначено, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні (у його автентичному значенні) може бути дотриманий лише під час розгляду кримінального провадження судом присяжних.

Пункт 2.2.2. «Сутність стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні» адресований дослідженню поняття «розумності» сумніву, що є передумовою належного застосування стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні.

Обгрунтовано позицію про те, що «розумність» сумніву у змісті стандарту доказування «поза розумним сумнівом» характеризується двома ознаками: обгрунтованістю сумніву та неспростовністю сумніву. Зазначається, що лише за наявності цих ознак сумнів набуде характеристики «розумності» у кримінальному провадженні.

Обгрунтованість сумніву означає, що сумнів у достовірності обставини кримінального провадження може виникати лише на підставі оцінки *доказів* у кримінальному провадженні та не може впливати із домислів або припущень.

У роботі акцентовано, що неабиякий «негативний» вплив на усвідомлення суті поняття стандарту доказування «поза розумним сумнівом» здійснює законодавче визначення поняття «доказу» у кримінальному провадженні, яке охоплює собою лише «інформаційний аспект» цього «явища», таким чином, звужуючи зміст «розумності» сумніву як стандарту доказування у кримінальному провадженні.

Зокрема, у тлумаченні ЄСПЛ «розумність» сумніву ґрунтується не лише на інформації (доказах), але й також може виникати на підставі оцінки поведінки сторін у кримінальному провадженні. Як зазначає ЄСПЛ, поведінка сторін

Зокрема, стверджується, що у кримінальному провадженні слідчий суддя, суд приймає на підставі досягнення стандарту доказування «переконання за більшої вірогідності» рішення про: тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (ч. 2 ст. 152 КПК України); відсторонення від посади (ч. 2 ст. 157 КПК України); арешт майна, в тому числі — арешт тимчасово вилученого майна (ст. 173 КПК України); застосування особистого зобов'язання (ст. 179 КПК України); застосування особистої поруки (ст. 180 КПК України); застосування застави як самостійного запобіжного заходу (ст. 182 КПК України). Своєю чергою, у відповідності до стандарту доказування «вагоме переконання» приймається рішення про: продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом (ст. 153 КПК України); продовження строку відсторонення від посади (ст. 158 КПК України); застосування домашнього арешту та продовження його строку (ст. 181 КПК України); обрання виняткового запобіжного заходу — тримання під вартою, а також продовження його строку (ст. 183 КПК України); застосування запобіжних заходів до неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, передбачених ст. 176 КПК України, а також передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників або адміністрації дитячої установи, в якій неповнолітній виховується (ст. 493 КПК України); поміщення у приймальник — розподільник для дітей осіб, які після досягнення одинадцятирічного віку та до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинили суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого КК України (ст. 498 КПК України); застосування запобіжних заходів до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування у вигляді їх передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом або поміщення відповідних осіб до психіатричного закладу в умовах, що виключають їх небезпечну поведінку (ст. 508 КПК України); застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційного арешту) (ст. 584 КПК України).

Звернуто увагу на те, що сфера застосування стандарту доказування «вагоме переконання», як підвищеного стандарту доказування у порівнянні з «переконанням за більшої вірогідності», обумовлюється двома критеріями: «підвищеним» ступенем втручання у права особи; особливостями процесуального статусу суб'єкта, до якого застосовується захід кримінально-процесуально-го примусу.

Обґрунтовано позицію про те, що прийняття рішень про застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності не може здійснюватись на підставі вищезазначених стандартів доказування, оскільки такий процес не передбачає фактичного балансу, переваг вірогідності, не зумовлює необхідності виконувати сторонами тягаря переконання та досягати судом певного рівня (ступеня) переконаності.

вітчизняного законодавства, практики ЄСПЛ та наукових досліджень, виокремлено ознаки обґрунтованої підозри як стандарту доказування у кримінальному провадженні.

Зокрема, стверджується, що стандарт доказування «обґрунтована підозра» є багаторівневою категорією, оскільки під час кримінального провадження «обґрунтована підозра» повинна збільшуватись за рівнем «обґрунтованості» припущення про вчинення кримінального правопорушення конкретною особою.

Звернуто увагу на недоліки редакції п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України, відповідно до якої однією з підстав повідомлення про підозру є обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжного заходу. Відзначено, що законодавцеві варто було зазначити про «необхідність обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжного заходу», а не про безпосереднє обрання необхідного запобіжного заходу.

Обґрунтовується думка про те, що стандарт доказування «обґрунтована підозра» може формуватись як в умовах змагальності, так і без таких, залежно від правового характеру рішення, яке необхідно прийняти на підставі відповідного стандарту доказування.

На підставі аналізу практики ЄСПЛ стверджується, що обґрунтована підозра не є «статичною» категорією, а, навпаки, вона наділена «динамічним» триваючим характером. Так, наприклад, після встановлення наявності обґрунтованої підозри як підстави для застосування запобіжного заходу у кримінальному провадженні, «обґрунтованість» такої підозри під час безпосереднього застосування запобіжного заходу повинна продовжувати не лише існувати, але також повинна збільшуватись за рівнем обґрунтованості. Ступінь обґрунтованості підозри, який став підставою для обрання запобіжного заходу, наприклад тримання під вартою, не може бути прийнятним для вирішення питання про продовження строків тримання під вартою.

Стверджується, що досягнення стандарту доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні в окремих випадках може складати самостійну підставу для прийняття рішень (вчинення дій) у кримінальному провадженні (затримання особи, повідомлення про підозру, звернення з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження), а в інших — виступати передумовою досягнення іншого стандарту доказування (є складовим елементом підстави для прийняття рішення про застосування запобіжних заходів).

У відповідному пункті звернуто увагу на недоліки редакції ч. 3 ст. 132 КПК України та встановлено, що відповідна норма може бути реалізована лише у випадку, коли застосування заходів забезпечення кримінального провадження ініціюється слідчим, прокурором.

Встановлено, що стандарт доказування «обґрунтована підозра» передбачає різні напрями підозри, зокрема: підозра щодо вчинення кримінального правопорушення конкретною особою та підозра щодо вчинення криміналь-

ного правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Обґрунтовано позицію про те, що підозра щодо незаконного позбавлення свободи особи (ч. 2 ст. 206 КПК України) та підозра порушення вимог законодавства під час затримання або тримання особи в уповноваженому органі державної влади, державній установі (ч. 7 ст. 206 КПК України) не є напрямками стандарту доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні.

У пункті 2.1.2. «Стандарт доказування «достатня підстава» («ймовірна причина») у кримінальному провадженні: суть, ознаки, сфера застосування» розглянуто доктринальні підходи та прецедентну практику Верховного Суду США щодо визначення відповідного стандарту доказування у кримінальному провадженні, на підставі чого сформульовано та охарактеризовано його ознаки та сферу застосування.

Звернуто увагу на те, що стандарт доказування «достатня підстава» у кримінальному провадженні наділений змішаним, «перспективно-ретроспективним» характером. Зазначено, що ознака «перспективності» характеру стандарту доказування «достатня підстава» під час прийняття рішення про застосування запобіжного заходу зумовлюється саме об'єктом пізнання, яким є ймовірність настання певної події в майбутньому (обґрунтована ймовірність настання одного або декількох ризиків). Своєю чергою, «ретроспективність» характеру стандарту доказування «достатня підстава» полягає у тому, що ймовірність настання певного ризику обґрунтовується достовірними фактичними даними минулого. Наприклад, ймовірність настання того, що підозрюваний, обвинувачений буде переховуватись від органів досудового розслідування, може обґрунтовуватись наявністю попереднього факту ухилення (переховування) від органів досудового розслідування; ймовірність вчинення іншого кримінального правопорушення може обґрунтовуватись рецидивним характером вчиненого кримінального правопорушення.

Вивчення судової практики свідчить про те, що висновок, зроблений на підставі доказів є лише складовим елементом стандарту доказування «достатня підстава». Зазначено, що «достатня підстава» передбачає врахування висновку, зробленого на основі досвіду слідчого, прокурора та суду у питанні встановлення відповідного стандарту доказування.

Встановлено, що вирішення питання про проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження (ст. 336 КПК України) за наявності «достатніх підстав» не передбачає застосування стандарту доказування. «Достатня підстава» необхідна для прийняття рішення про проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції не відповідає ознакам та суті такої категорії як «стандарт доказування» у кримінальному провадженні. Прийняття відповідного рішення здійснюється з метою забезпечення належної організації кримінального провадження та не стосується суті кримінального провадження. У такому контексті констатовано, що стандарт доказування

«достатня підстава» не застосовується для вирішення організаційних питань під час кримінального провадження та прийняття рішень, які не передбачають обмеження прав та свобод особи у кримінальному провадженні.

Обґрунтовано, що для прийняття рішення про дозвіл на проведення обшуку достатньо довести, що може бути досягнуто мету проведення обшуку, передбачену у ч. 1 ст. 234 КПК України. При цьому, стверджується, що п. 1 ч. 5 ст. 234 КПК України не може бути належно виконаним, оскільки питання про доведення факту вчинення кримінального правопорушення не може вирішуватись під час вирішення питання про надання дозволу на проведення обшуку, бо саме результати проведення обшуку і можуть підтвердити в майбутньому факт вчинення кримінального правопорушення. Достатньо, що до клопотання про надання дозволу на проведення обшуку додається витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, в рамках якого подається відповідне клопотання. Крім цього, зазначається, що доведення факту вчинення кримінального правопорушення здійснюється на підставі виконання іншого, вищого за рівнем переконання, — стандарту доказування «поза розумним сумнівом».

Відзначено, що як і стандарт доказування «обґрунтована підозра», стандарт доказування «достатня підстава» може мати самостійний характер, тобто може становити самостійну підставу для прийняття рішення у кримінальному провадженні (наприклад, надання дозволу на проведення обшуку), та може бути складовою частиною підстави прийняття певного рішення у кримінальному провадженні, встановлення якої виступає передумовою для досягнення іншого стандарту доказування у кримінальному провадженні (наприклад, застосування запобіжного заходу у кримінальному провадженні).

У пункті 2.1.3. «Стандарти доказування «переконання за більшою вірогідністю» та «вагоме переконання» у кримінальному провадженні: суть, ознаки, сфера застосування» встановлено, що відповідні стандарти доказування передбачають наявність *балансу ймовірностей*, на відміну від стандарту доказування «достатня підстава». Під час прийняття рішення у відповідності до вищенаведених стандартів доказування до уваги береться «ймовірність» хибності твердження для визначення його правдоподібності, оскільки відповідні стандарти доказування передбачають *фактичну перевагу вірогідності* (факт повинен бути більш вірогідним, ніж ні).

Зазначено, що стандарти доказування «переконання за більшою вірогідності» та «вагоме переконання» за своєю природою є *змагальними (судовими)*. Суб'єктом застосування відповідних стандартів доказування є винятково слідчий суддя, суд, оскільки встановлено, що досягти переконання за більшою вірогідності або вагомому переконання можна лише в умовах судового засідання з дотриманням принципу змагальності.

На підставі критичного аналізу позицій, висловлених у науці кримінального процесу, визначено та обґрунтовано сферу застосування відповідних стандартів доказування у кримінальному провадженні.